

به بهانه روز ۱۰ اردیبهشت؛

حال بد خلیج فارس

۱۰ اردیبهشت در تقویم ما مزین به نام "روز ملی خلیج فارس" شده است، در حالی که آبزیان این حوضه با چالش‌های زیست محیطی بسیاری چون آلودگی‌های صنعتی و نفتی، رسوبات ناشی از ساخت و ساز و بدتر از همه جارو شدن کف آن با کشتی‌های صیادی چینی مواجهند و محققان این حوزه اعتقاد دارند یکی از دلایل خودکشی نهنگ‌ها در این پناهگاه آبزیان وجود این کشتی‌ها در عمق ۹۰ متری است که موجب کاهش منابع تغذیه برای ساکنان خلیج فارس شده است.

به گزارش سایت خبری پرسون: "خلیج فارس" نامی است برآمده از سده‌های پیش از میلاد که با سرزمین فارس و ایران عجین است. کشورهای ایران، عمان، عراق، عربستان سعودی، کویت، امارات متحده عربی، قطر و بحرین در کناره خلیج فارس قرار دارند و در این میان سواحل شمالی خلیج فارس تماماً در جغرافیای سیاسی ایران قرار دارند. این حوضه آبریز به سبب وجود منابع سرشار نفت و گاز در خلیج فارس و سواحل آن، در سطح بین‌المللی، منطقه مهم و راهبردی به شمار می‌رود.

زمین‌شناسان معتقدند که در حدود پانصد هزار سال پیش، صورت نخستین خلیج فارس در کنار دشت‌های جنوبی ایران تشکیل شد و به مرور زمان، بر اثر تغییر در ساختار درونی و بیرونی زمین، شکل ثابت کنونی خود را یافت.

خلیج فارس یکی از بزرگترین پناهگاه‌های موجودات دریایی مانند مرجان‌ها، ماهی‌های تزئینی کوچک، ماهی‌های خوراکی و غیر خوراکی، صدف‌ها، حلزون‌ها، نرم تنان، شقایق‌های دریایی، اسفنج‌های دریایی، عروس‌های دریایی، لاک‌پشت‌ها، دلفین‌ها، کوسه ماهی‌ها و بسیاری از موجودات دریایی دیگر است.

۵ گونه از ۸ گونه لاک‌پشت‌های موجود در جهان در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان زندگی می‌کنند که ۲ گونه لاک‌پشت عقابی و لاک‌پشت سبز در سواحل و جزایر ایران تخم‌گذاری می‌کنند. این دو لاک‌پشت در سواحل جزایری چون هرمز، لارک، قشم، فارور و بنی فارور و مکان‌های کم عمق ساحلی سکونت دارند.

دلفین‌ها و نهنگ‌ها از جمله پستانداران آبی هستند که در خلیج فارس و دریای عمان زندگی می‌کنند.

۷ گونه از کوسه‌ها در آب‌های خلیج فارس زندگی می‌کنند که از میان آنها می‌توان به کوسه ماهی درنده، کوسه گربه ماهی، نهنگ کوسه یا کوسه کر، کوسه سرچکشی، کوسه ماهی شکاری و کوسه ماهی گورخری اشاره کرد.

علاوه بر اینها جنگل حرا تنها جنگلی است که روی آب شور دریا به دلیل مه‌کشند (جذر و مد) شب‌ها زیر آب هستند و روزها سر از آب بیرون می‌آورند که دارای انواع خاصی درخت است که ریشه آنان آب شور را شیرین کرده و به درخت می‌دهد.

با وجود این همه نشانه‌های حیات و شگفتی‌های این حوضه و همچنین به دلیل استراتژیک بودن این آبراهه در تقویم ما روزی (روز ۱۰ اردیبهشت) به نام "روز ملی خلیج فارس" نامگذاری شده است، ولی حال خلیج فارس خوش نیست.

کمبود اعتبارات پژوهشی دریایی، خشکسالی و عدم ورود مواد مغذی به آب و کوچک ماندن و عدم رشد کافی برخی از آبزیان، وجود آلودگی‌های نفتی، صیادی غیر اصولی تنها بخشی از چالش‌های خلیج فارس است که موجب شده این پناهگاه طبیعی محیط مطلوبی برای ساکنانش نباشد.

مرجان‌هایی که به زودی باید با آنها وداع کرد

صخره‌های مرجانی، از قدیمی‌ترین و غنی‌ترین اجتماع موجودات زنده بر روی زمین هستند. این صخره‌ها یکی از مهمترین، ظریف‌ترین و متنوع‌ترین اکوسیستم‌های آبی هستند که شکل‌گیری آنها به زمان زیادی نیاز دارد و نقش بسیار مهمی در سلامت محیط زیست و آب و هوای کره زمین دارند.

این اکوسیستم محصول همزیستی مرجان‌ها و نوع جلبک تک‌سلولی تازک‌دار به نام "زوکسانتلا" که در بین بافت‌های مرجان زندگی می‌کنند، است. این جلبک‌ها فتوسنتز می‌کنند و برای مرجان اکسیژن، انرژی و مواد مغذی تأمین می‌کنند و از سوی دیگر مرجان‌ها به این جلبک‌ها برای ساختن اسکلت کلسیمی و خود نیاز دارند؛ از این رو برای این جلبک‌های تک سلولی محیطی برای رشد فراهم می‌کنند.

در ایران و عربستان، سیستم‌های حفاظتی و مناطق حفاظت شده و حتی داده‌های جامع در خصوص مرجان‌ها در اختیار نداریم، از این رو به صراحت نمی‌توان اظهار نظری درباره وضعیت مرجان‌ها داشت، ولی مشاهدات محققان از مرجان‌های خلیج فارس نشان می‌دهد که وضعیت حیات این جانداران در حال بدتر شدن است.

بی توجهی به نحوه نگراندازی لنج‌ها، عدم کنترل صید، عبور و مرور قایق‌ها و غواصان، تغییر اقلیم و دستکاری‌های انسان از جمله عواملی است که حیات این آبزیان را به خطر انداخته است. در برخی اوقات به دلیل شرایط آب و هوایی لنج‌های بزرگ بر روی منطقه‌ای لنگر می‌اندازند که منطقه رویش مرجان‌ها است (Jalil & Jalil, 2010).

شوری و کدورت بالای آب در خلیج فارس، عامل دیگری است که زیست مرجان‌های خلیج فارس را نسبت به مرجان‌های موجود در اقیانوس‌های باز، بیشتر در معرض خطر قرار می‌دهد. گرمایش زمین و گازهای گلخانه‌ای موجب بدتر شدن وضعیت آب‌ها در خلیج فارس شده و البته این پدیده به یکباره نبوده است، ولی با سرعتی که ما برای تولید گازهای گلخانه‌ای داریم، مرجان‌ها نمی‌توانند با این شرایط سازگار شوند (Irm & ...).

علاوه بر آن عملیات عمرانی و ساخت و ساز در سواحل خلیج فارس عاملی است که بر سایر استرس‌های موجود در این منطقه اضافه کرده و موجب به خطر افتادن حیات مرجان‌ها شده است.

مرجان‌ها موجوداتی حساس نسبت به تغییرات شوری، دما و مقدار مواد مغذی هستند و چنین تغییراتی موجب سفیدشدگی مرجان‌ها می‌شود و تا مرحله‌ای، امید است که جلبک‌های همزیست، مرجان‌ها را به حیات بازگردانند، ولی اگر شرایط استرس محیطی از حدی افزایش یابد، این موجودات در نهایت تبدیل به سنگ&lrms&lrms خواهند شد که دیگر نه موجود زنده‌اند و نه می‌توانند تولیدی داشته باشند&lrms&lrms;

لکه نفتی، بلائی، جان، خلیج فارس

آلودگی‌های نفتی در حوضه خلیج فارس بر اکوسیستم منطقه تأثیر گذاشته و تهدیدات زیست محیطی را به دنبال دارد؛ وجود لکه‌های نفتی حیات موجودات آبی و کفزی را به خطر انداخته و مرگ و میر بالای آنها را موجب خواهد شد.

به اعتقاد محققان وجود این لکه‌ها موجب تغییرات فیزیکی و شیمیایی آب منطقه می‌شود، به طوری که در اثر پخش ترکیبات نفتی بر سطح آب امکان تبادل اکسیژن کمتر شده و نیز موجب تجمع فلزات سنگین در بدن جانداران ساکن در این منطقه خواهد شد.

فناوری سنجش از دور با کمک داده‌های راداری می‌تواند به کمک پایش لکه‌های نفتی در مناطق نفت خیز بیاید و با متدهای سنجش از دور خاص، این پدیده را شناسایی کند. از این رو اداره کل سنجش از دور سازمان فضایی ایران در تحقیقی با استفاده از داده های راداری ماهواره سنتینل ۱ به این موضوع پرداخته است.

یکی از مزایای فناوری سنجش از دور و استفاده از تصاویر ماهواره‌ای راداری، امکان تصویربرداری در تمام مدت شبانه روز و در هر شرایط آب و هوایی است.

در تحقیقات سازمان فضایی ایران با استفاده از تصویر ماهواره‌ای راداری Sentinel-۱ که در تاریخ ۳ مرداد ۱۳۹۹ از خلیج فارس و محدوده جزیره خارک و میدان نفتی ابوزر اخذ شده است، چندین لکه نفتی قابل مشاهده است که در تصویر پایین با کادرهای قرمز رنگ نشان داده شده‌اند و در نمای نزدیکتر هر یک از این کادرها، جزئیات دقیق‌تری از لکه‌های نفتی قابل تشخیص است.

وقتی که عمق خلیج فارس برای چینی‌ها می‌شود

اوایل سال ۹۷ بود که به سرعت تصاویر و کلیپ‌های کوتاهی از صید ماهی توسط کشتی‌های غول‌پیکر در دریای جنوب در فضای مجازی و رسانه‌ای منتشر شد. این تصاویر حاکی از آن بود که ماهی‌های جنوب بیش چشم صیادان سنتی و بومی ایرانی خصوصا در منطقه حاسک، چارو می‌شوند.

در میانه تکذیب‌های صورت گرفته دیگر تقریباً همه پذیرفتند که چینی‌ها تور بزرگی برای ماهی‌های ایرانی پهن کرده‌اند و آنها را به تاراج می‌برند. طبق قوانین، کشتی‌های صید ترال باید در عمق ۲۰۰ متری دریا شناور باشند، اما این کشتی‌ها از مرز مشخص خود عبور کردند و در عمق ۹۰ متری آب‌های خلیج فارس مشغول به صید شدند و تمامی گونه‌های آنژی را در تور خود گرفتار کردند.

اینکه چرا صیادان چینی در آب‌های خلیج فارس حضور دارند، سوالی است که مسوولان باید به آن پاسخ دهند، ولی فعالان زیست محیطی نسبت به سرنوشت حیات آبریان این منطقه ابراز نگرانی می‌کنند، چرا که دریا ثروت بین نسلی است. همانطور که گذشتگان با استفاده درست و به اندازه، آن را برای ما حفظ کردند، ما نیز باید با بهره‌برداری اصولی و در مسیر توسعه یابدار، این ثروت بی نهایت را برای نسل‌های آینده محفوظ نگه داریم.

خلیج فارس قربانی می‌گیرد

روز جمعه ۳۰ آبان ماه سال گذشته نیز در ساحل سیمرغ جزیره کیش لاشه نهنگ دیگری مشاهده شد و کارشناسان دامپزشکی و محیط زیست به دلیل ایجاد بوی نامطبوع در ساحل، پیش‌بینی کردند که ممکن است این نهنگ چند روزی است که تلف شده و از طریق امواج دریا به ساحل منتقل شده است.

سناریوی غم انگیز دیگر سال گذشته مربوط به عصر روز سه‌شنبه، ۱۱ آذر ۱۳۹۹ می‌شود که لاشه یک نهنگ دیگر در ساحل جزیره کیش پیدا شد. این نهنگ با طول ۱۴ متر و از نوع "رابت" (گرمسیری) است که در جزیره کیش خودکشی کرده است.

در خصوص علت خودکشی نهنگ‌ها هنوز پاسخ روشنی ارائه نشده است، ولی محققان این حوزه همگی بر این اذعان دارند که آلودگی‌های زیست محیطی دریا، فرآیندهای صیادی و وجود سیگنال‌های صوتی ناشی از کشتی‌ها و زیردریایی‌ها در خودکشی آبزیان غول پیکر بی تاثیر نیست.

صابر محمدی، مدیر اجرایی و عضو هیئت مدیره مجمع فعالان زیست محیطی کشور در گفت‌وگو با ایسنا، نهنگ‌ها را پستانداران اقیانوسی توصیف کرد که در دریا غذا خورده، جفت گیری کرده و بچه به دنیا می‌آورند و بزرگ می‌شوند و در واقع اگر اقیانوس‌ها بمیرند، نهنگ‌ها نیز می‌میرند.

وی در خصوص زیستگاه‌های ایرانی نهنگ‌ها، خاطر نشان کرد: اطلاعات دقیقی از فراوانی و پراکندگی نهنگ‌ها در آب‌های ایران وجود ندارد و بیشتر اطلاعات مربوط به جانوران به گل نشسته است. به بیان ساده باید نهنگی به گل بنشینند تا تحقیقاتی روی آن انجام پذیرد که از کدام گونه و متعلق به کدام آب‌ها بوده است.

محمدی اضافه کرد: ولی در این زمینه اطلاعات جست و گریخته‌ای در دسترس است؛ برای مثال "نهنگ مینک"، "نهنگ سرخ‌رزه‌ای"، "نهنگ اسپرم کوتوله" و "نهنگ براید" در آب‌های ایران در خلیج فارس و دریای عمان دیده شده است، ولی بازهم اطلاعات دقیقی در دست نیست.

عضو هیئت مدیره مجمع فعالان زیست محیطی کشور در خصوص تحقیقات کشور درباره نهنگ‌های ایرانی، با بیان اینکه تا به حال هیچ تحقیقات جامع و برنامه ریزی شده‌ای درباره نهنگ‌ها توسط سازمان‌های متولی صورت نگرفته است، یادآور شد: اعلام شده است که مدیرعامل سازمان منطقه آزاد کیش از یک تیم تخصصی جهت کالبدشکافی و بررسی علت مرگ دومین نهنگی که در سال گذشته در کیش به گل نشسته‌اند، دعوت به عمل آورده بود. حتی آنها در نامه‌ای خطاب به رییس سازمان حفاظت محیط زیست درخواست اعزام کارشناس به این منطقه را کرده بودند.

به گفته وی، تنها یک مرکز فعال برای حفاظت از گونه‌های دریایی در ایران وجود دارد که آن هم غیر دولتی و مختص "فک خزری" است.

محمدی، مرگ این دو نهنگ در آب‌های خلیج فارس را تلنگری برای انجام اقدامات برای حفاظت از گونه‌های دریایی دانست و گفت: در منطقه آزاد کیش بایستی کارگروهی در زمینه حفاظت از گونه‌های دریایی با مشارکت سازمان‌های مردم نهاد تشکیل شود. خلیج فارس نیاز به حفاظت دارد و پیشنهاد می‌شود با اختصاص قایق و کشتی برای سازمان‌های مردم نهاد، محافظت از اکوسیستم دریایی شروع شود.

محمدی، ماهیگیری را یکی از مهمترین مشکلات اخیر محیط زیست جهان عنوان کرد و گفت: ضربه‌ای که بشر به صورت غیر مستقیم به نهنگ‌ها می‌زند، از شکار جانداران بیشتر است؛ چرا که اغلب نهنگ‌ها به صورت ناخودآگاه به دام تورهای ماهیگیری کشتی‌های تجاری می‌افتند.

وی با اشاره به آسیب‌های جبران ناپذیر روش‌های صیادی، ادامه داد: اگر در این زمینه دست به کار نشویم، تا ۱۰ سال آینده شاهد خلیج فارس بدون ماهی خواهیم بود، چه برسد به حیوانات عظیم الجثه دیگر.

محمدی با اشاره به برخی وقایع تلخ مرگ مرغ‌های دریایی، فک‌ها، نهنگ‌ها، کوسه‌ها و دلفین‌ها به دلیل گرفتار شدن در تورها و سیم‌های ماهیگیری، یادآور شد: سازمان شیلات ایران دریا را به چینی‌ها اجاره می‌دهد و به صیادان چینی مجوز صید فانوس ماهیان را در عمق بالای ۲۰۰ متر در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان داده است، اما این ماهیگیران صنعتی هر جانداري که در تور آنها می‌آید، صید می‌کنند، این امر می‌تواند یکی از دلایل مرگ نهنگ‌ها باشد.

این فعال زیست محیطی توضیح داد: روش صیدی همانند "ترال" که سروصدای زیادی به پا کرده است، می‌تواند یکی دیگر از دلایل دیگر مرگ و میر حیوانات دریایی باشد؛ چرا که این امر باعث کاهش طعمه و منبع غذایی نهنگ‌ها می‌شود.

منبع: ایسنا